

ר' עובדיה מברטנורא ואיני נכשל בה: שהוא מְטוּרָף. שהחולה מְטוּרָף, כמו אך טרוף טורף (בראשית מד). פי' אחר לשון טורפים לו תפלתו בפניו [ברכות ה:]. כלומר התפלה שהתפללו עליו מטורפת וטרודה ממנו ואינה מקובלת: **ו א כיצד מברכין. חוץ מן היין.** שמתוך חשיבותו קבעו לו

בְּפִי - התפילה סדורה בפי ואיני נכשל בלשוני, **יֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא** - החולה מְקַבֵּל - שהתפילה שהתפללו עליו נתקבלה⁵⁷, **וְאִם לֹא, יֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא** החולה מְטוּרָף - שנגזר דינו של החולה למות⁵⁸:

פרק שישי

דיני ברכות האוכלין

משנה א

כִּיצַד מְבָרְכִין עַל הַפְּרוֹת⁵⁹ לפני אכילתם? **עַל פְּרוֹת הָאֵילָן אוֹמְרִי:** "ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ", **חוץ מִן הַיַּיִן** שמפני חשיבותו, שהוא סועד את הלב ומשמחו, קבעו לו ברכה לעצמו - **שְׁעַל הַיַּיִן אוֹמְרִי:** "בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן"⁶⁰. **וְעַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ** שאינם גדלים על האילן כגון עגבניות, מלפפונים, קישואים, או מיני קטניות הוא **אוֹמְרִי:** "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה", **חוץ מִן הַפֶּת** שמפני חשיבותה, שהיא עיקר מזונו של האדם, קבעו לה ברכה לעצמה, **שְׁעַל הַפֶּת הוּא אוֹמְרִי:** "הַמוֹצֵיא לֶחֶם מִן הָאֶרֶץ" שנאמר בתהילים (קד, יד): "לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאֶרֶץ"⁶¹.

ביאורים והרחבות

57. בגמרא (שם) למדין שהמקור לסימן זה הוא מהפסוק (ישעיה נה, יט): "בּוֹרֵא נֵיב שְׁפָתַיִם, שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרוּחוֹ וּלְקִרְוֹב אָמַר ה' וּרְפָאתָיו".

58. **פִּירוּשׁ אַחֵר:** התפילה מטורפת, היינו התפילה שהתפללו עליו מטורפת וטרודה ממנו ואינה מתקבלת (רש"י בברכות לד, ב).

59. בגמרא (לה, א) למדין שחיוב ברכה ראשונה הוא מסברא: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה.

עוד למדין (שם) תנו רבנן: **אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל.** אמר רבא: מי שאינו יודע ברכות, תקנתו שילך אצל חכם שילמדנו ברכות, כדי שלא יבוא לידי מעילה. אמר רב יהודה אמר שמואל: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר: "לה' הארץ ומלואה". רבי לוי רמי: כתיב: "לה' הארץ ומלואה", וכתיב: "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם"! לא קשיא, כאן קודם ברכה, כאן לאחר ברכה. אמר רבי חנינא בר פפא: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל.

60. בגמרא (לה, ב) למדין שהיין - נתייחדה לו ברכה בפני עצמו מפני שתי מעלותיו: סועד ומשמח. מכל מקום, על אף מעלותיו אלו אינו מברך אחריו ברכת המזון מפני שאין אנשים קובעים עליו סעודה, ואף מי שקובע סעודה על היין - בטלה דעתו אצל כל אדם.

61. בגמרא (לה, א) מובאת מחלוקת על הנוסח המדויק של ברכת הפת, רבנן סוברים שמברך "הַמוֹצֵיא לֶחֶם מִן הָאֶרֶץ", רבי נחמיה סובר שמברך "מוציא לחם מן הארץ". רבא מסביר את מחלוקתם כך: ב"מוציא" כולם מודים שהוא לשון עבר, דכתיב: "אל מוציאם ממצרים",

וְעַל הִירְקוֹת - כגון כרוב, חסה ושום, שהירקות בלועים באדמה ורק העלים גדלים מעליהם, הוא **אומר: "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"** שהם בכלל פירות הארץ.⁶²

רַבִּי יְהוּדָה אומר: על הירקות אומר: **"בּוֹרָא מִיְּנֵי דְשֵׁאִים"** שלדעתו צריך לברך על כל מין ומין ברכה מיוחדת, שיהא ניכר המין בלשון הברכה.⁶³

משנה ב

מי שברך על פירות האילן **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"** במקום לברך **"בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ"** - יצא ידי

ר' עובדיה מברטנורא ברכה לעצמו. וכן הפת: **בּוֹרָא מִיְּנֵי דְשֵׁאִים**. לפי שיש בכלל פרי האדמה, דשאים וזרעים כגון קטניות, ור' יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין, ואין הלכה כר' יהודה. והא דתנן על הירקות אומר **בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה**, הני מילי ירקות שדרכן לאכלן חיין ואכלן חיין, או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן מבושלים אבל אותן שדרכן לאכלן חיין ואכלן מבושלים, או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן חיין, אינו מברך עליהן אלא

שהכל. וירקות שאוכלין אותם בין חיין בין מבושלים מברכין עליהן בפה"א בין חיין בין מבושלים: **ב בירך על פירות האילן וכו'.** כל היכא דכי שקלי פירא איתיה לענף, ואותו הענף עצמו חוזר ומוציא פרי לשנה האחרת מקרי אילן, ומברכין על פירותיו בורא פרי העץ, אבל היכא דכי שקלת

ביאורים והרחבות

המחלוקת היא ב"המוציא", שרבנן סוברים שהוא גם לשון עבר, דכתיב: **"המוציא לך מים מצור החלמיש"**, ורבי נחמיה סובר ש"המוציא" הוא לשון הווה, דכתיב **"המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים"**, ולכן לשיטתו אין להשתמש ב"המוציא" בברכת הפת שהוא לשון הווה, כברכה על דבר שהוא בעבר. ומסכמת הגמרא: והילכתא: **"המוציא לחם מן הארץ"**, דקיימא לן כרבנן, דאמרי דאפיק משמע (הוציא בעבר).

62. בגמרא (לח, ב) למדין: קתני ירקות דומיא דפת - מה פת שנשתנה על ידי האור (ואין אפייתה מגרעת את הברכה - תוספות) אף ירקות נמי שנשתנו על ידי האור (נשארים במעמדן הראשון, ומברכים עליהם **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**). מכאן מסיק רבנאי בשמו של אביו: זאת אומרת: שלקות (ירקות מבושלים) מברכין עליהן **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**, ממאי? מדקתני ירקות דומיא דפת. הגמרא (שם) מביאה מחלוקת בענין ברכת השלקות: דרש רב חסדא משום רבינו, ומנו - רב: שלקות מברכין עליהם **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**. רבותינו היורדין מארץ ישראל, ומנו - עולא משמיה דרבי יוחנן אמר: שלקות מברכין עליהן **"שהכל נהיה בדברו"**. ואני אומר (רב חסדא): כל שתחילתו **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**, שלקו - **"שהכל נהיה בדברו"**, וכל שתחילתו **"שהכל נהיה בדברו"**, שלקו - **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**. שמואל אמר: שלקות מברכין עליהם **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**.

63. בגמרא (מ, א) שאלו: מאי טעמא דרבי יהודה? אמר קרא (תהילים סח כ): **"ברוך ה' יום יום"**, וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו? אלא לומר לך: כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, הכא נמי, **כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו**. הילכך, לשיטתו - אף על פי שבכלל **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"** נכללים מינים שונים, הדשאים, כגון חסה כרוב מלפפון עגבניה וכד', וזרעונים, כגון קטניות ודגן - יברך על כל מיני הדשאים **"בּוֹרָא מִיְּנֵי דְשֵׁאִים"**, ועל הזרעים יברך **"בּוֹרָא מִיְּנֵי זְרָעִים"**, וכן מובאת ברייתא (לז, א) לשיטת רבי יהודה: הכוסס את החיטה מברך עליה **"בּוֹרָא מִיְּנֵי זְרָעִים"** (ולדעת רבנן מברך **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**).

ר' עובדיה מברטנורא
 ליה לפרי לא ישאר ענף
 שיחזור ויוציא פרי לשנה
 האחרת אין מברכין על הפירות
 אלא בורא פרי האדמה: ועל
 כולן אם אמר שהכל יצא.
 ואפילו על הפת ועל היין. ומיהו
 לכתחלה אין לאכול שום פרי
 אם אינו יודע תחלה שיברך
 עליו ברכה הראויה לו:
 ג נובלות. פירות שנפלו מן
 האילן קודם שנתבשלו כל
 צרכן: גובאי. חגבים טהורים:

חובת ברכה ואינו צריך לחזור ולברך, מפני שעיקר
 האילן הוא מהארץ⁶⁴.

ועל פירות הארץ אם בירך **"בורא פרי העץ"**
 במקום ברכת "בורא פרי האדמה" - **לא יצא** וצריך
 לחזור ולברך⁶⁵.

על פלם⁶⁶ - אפילו פת ויין - **אם אמר** ברכת
"שהכל נהיה בדברו" - **יצא** ידי חובת ברכה
 בדיעבד, שברכה זו היא שבח כללי לה' על כל מה
 שברא בעולמו, אך לכתחילה צריך לברך על כל דבר
 את ברכתו הראויה:

משנה ג

על דבר שאין גדולו מן הארץ⁶⁷ **אומר** לפני האכילה ברכת **"שהכל נהיה בדברו"**.

על החמץ - יין שהתקלקל **ועל הנובלות** - תמרים גרועות⁶⁸ **ועל הגובאי** - חגב טהור **אומר** - מברך: **"שהכל"**.

על החלב ועל הגבינה ועל הביצים אומר: "שהכל".

ביאורים והרחבות

64. בגמרא (מ, א) למדין דעיקר אילן - ארעא היא (עיקר האילן הוא הארץ, והכל גדל ממנה, לכן אפשר לברך על פירות האילן "בורא פרי האדמה") ושיטת רבי יהודה היא, דתנן: יבש המעין ונקצץ האילן - מביא (ביכורים) ואינו קורא (פרשת ביכורים, שאינו יכול לומר "מן האדמה אשר נתת לי ה"), רבי יהודה אומר: מביא וקורא (שעיקר גידול הפרי הוא האדמה ולא העץ).

65. בגמרא (מ, א) שואלין, פשיטא הוא שאין מברכין על פירות הארץ ברכת העץ? והשיבו: אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא לרבי יהודה דאמר "חיטה מין אילן היא", דתניא: אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היה... רבי נחמיה אומר: תאנה היתה... רבי יהודה אומר: חיטה היתה... והחידוש הוא שאין לברך על פירות הארץ ברכת האילן אפילו לשיטת רבי יהודה, שחיטה מין אילן היא.

עוד אומרת הגמרא (שם), על איזה פרי מברכים העץ ועל איזה פרי מברכים אדמה? כאשר אתה נוטל את הפרי ונשאר הענף וחוזר ומוציא פרי - מברך העץ, וכאשר אתה נוטל את הפרי ואין ענף שמוציא שוב פרי - מברך אדמה.

66. בגמרא (מ, ב) שואלין מה הכוונה "על כולן", האם על המוזכר במשנתנו - פירות האילן והארץ, או גם על פת ויין המובאים במשנה הקודמת? רב הונא אמר: חוץ מן הפת ומן היין (כיון שיש להם ברכה מיוחדת אין יוצאים בברכה כללית של "שהכל"), ורבי יוחנן אמר: אפילו פת ויין.
 67. בגמרא (מ, ב) פירטו: כגון בשר בהמות, חיות ועופות ודגים, חלב ובצים וגבינה, כמהין ופטירות.

68. בגמרא (שם) נחלקו האמוראים רבי זירא ורבי אילעא מאי נובלות? חד אמר: תמרים שנתבשלו לפני זמנם בשל השרב. וחד אמר: תמרים שנפלו מהרוח.

רבי יהודה אומר: כל מאכל שהוא מין הבא על ידי קללה כגון חומץ, נובלות וגובאי - אין מברכין עליו כלל:

משנה ד

מי שהיו לפניו מינים הרבה לאכול, על מה יברך תחילה? **רבי יהודה אומר:** אם יש ביניהם מאכל מין שבעה - מינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ואלו הם: חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זיתים ותמרים - מברך עליו כלומר, מין שבעה קודם. וחכמים אומרים: מברך על איזה מהם שירצה כלומר, חביב קודם⁶⁹:

משנה ה

ברך על היין שלפני המזון - לפני ברכת "המוציא", שהיו נוהגים לשתות כוס יין כדי לעורר את התיאבון, וברך על אותו יין ששתה לפני הסעודה - **פטר את היין שלאחר המזון** - אחר הסעודה קודם ברכת המזון⁷⁰.
ברך על הפרפרת - מאכל שרגילים ללפת בו את להמשיך האכילה וחוזרים ומביאים פרפראות אחרות לאחר הסעודה אחר שמשכו ידיהם מן הפת:

ר' עובדיה מברטנורא מין קללה. נובלות וגובאי ע"י קללה הן באים ואין הלכה כר"י: ד מין שבעה. חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון זית ותמרים, דהני עדיפי הואיל ונשתבחה בהן א"י: מברך על איזה מהם שירצה. דחביב עדיף. והלכה כחכמים: ה פטר את היין שלאחר המזון. הני מילי בשבתות וימים טובים שרגילים לקבוע על היין לאחר המזון, וכשברך על היין לפני המזון אדעתא דהכי ברך, אבל בשאר ימים שאין רגילים לקבוע עצמן על היין לאחר המזון אין היין שלפני המזון פוטר היין שלאחר המזון. וכל לאחר המזון דתנן במתניתין היינו לאחר שסלקו ידיהם מן הפת קודם שיברכו ברכת המזון: פרפרת. כל דבר שמלפתים בו את הפת, כגון בשר וביצים ודגים קרויים פרפרת. ופעמים שהיו מביאים פרפראות קודם סעודה להמשיך האכילה וחוזרים ומביאים פרפראות אחרות לאחר הסעודה אחר שמשכו ידיהם מן הפת:

ביאורים והרחבות

69. בגמרא (מא, א) למדין בשם עולא: מחלוקת בשברכותיהן שוות (כגון זיתים ותפוחים, שעל שניהם מברך בורא פרי העץ, ובא לפטור שניהן בברכה אחת), דרבי יהודה סבר: מין שבעה עדיף, ורבנן סברי: מין חביב עדיף. אבל בשאין ברכותיהן שוות - דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה (מפני שאין ברכה אחת פוטרת).

ובדבר זה נחלקו רבי אמי ורבי יצחק נפחא, חד אמר שמחלוקת רק בשברכותיהן שוות, וחד אמר שמחלוקת אף בשאין ברכותיהן שוות, ואמר רבי ירמיה: (אף שאין נפטרין שני המינים בברכה אחת, נחלקו האם צריך) להקדים, דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק: **כל הקודם בפסוק זה מוקדם לברכה**, שנאמר (דברים ח, ח): "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש". אך רבי חנן אמר: כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר (ולפי זה לא בא הכתוב להודיע שבח חשיבות הפירות בטעם שלהם, אלא שבחה של ארץ ישראל שיש בה פירות ששיעורי תורה נתלין בהן, וכיוון שכן לא הקפיד הכתוב על סדרן, שהרי בזו כולן שוין - רש"י).

70. בגמרא (מב, ב) למדין בשם רבי יוחנן: לא שנו (שיין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון) אלא כגון שבתות וימים טובים, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין, אבל בשאר ימות השנה - מברך על כל כוס וכוס (משום שאינו מתכוון מתחילה לשתות הרבה).

ר' עובדיה מברטנורא
מעשה קדרה. כגון הריפות
וגרש כרמל וקמח שנתבשל
במים כגון הליכות וכיוצא
בהן. ואית דמפרשי פרפרת
דמתניתין פת הצנומה בקעה
שאין בה מראה לחם דמברכים
עלה בורא מיני מזונות. והשתא
ניחא דאיצטריך לאשמעין
ברך על הפרפרת לא פטר את
הפת אף על גב דהיא נמי מין
פת, אבל מעשה קדרה פטר.
ובית שמאי סברי כשם שאם
ברך על הפרפרת לא פטר את
הפת כך לא פטר מעשה קדרה.
ואין הלכה כב"ש: ו' היו
יושבים. בלא הסיבה, וסימן
הוא שלא נתועדו לאכול יחד.
שרגילים היו כשמתועדים
חבורות אנשים לאכול שהיו
מסובים על המטות ואוכלים
ושותים בהסבת שמאל: כל
אחד מברך לעצמו. שלא היה
להם קבע סעודה בלא הסיבה.
ומיהו אם אמרו ניזיל ניכול
נהמא בדוכתא פלן, אע"פ שלא
הסיבו כהסיבו דמי, ואחד
מברך לכולם ומצטרפין נמי
לזימון: בא להם יין בתוך
המזון כל אחד מברך לעצמו.

הפת שִׁלְפָנֵי הַמֶּזֶן - פֶּטֶר אֶת הַפְּרָפֶרֶת
שֶׁלְאַחֲרֵי הַמֶּזֶן - לאחר הסעודה קודם ברכת
המזון.

בֵּרַךְ עַל הַפֶּת בִּרְכַּת "הַמוּצִיא" - פֶּטֶר מִן הַבִּרְכָּה
אֶת הַפְּרָפֶרֶת שאוכלה בתוך הסעודה, אפילו שלא
מחמת הסעודה, שהפרפרת טפלה לפת.

בֵּירַךְ עַל הַפְּרָפֶרֶת וכגון שהיתה זו כעין פת
שבִּרְכָתָהּ מִזִּנּוּת, כגון פירורים יבשים שנתבשלו
בקערת מרק - לֹא פֶטֶר מִבִּרְכַּת "הַמוּצִיא" אֶת
הַפֶּת - שאין טפל פוטר את העיקר. אבל אם בא
לאכול מעשה קדרה, כגון דייסא מגרעיני דגן, נפטר
בברכת "מזונות" שברך על הפרפרת. בֵּית שְׁמַאי
אוֹמְרִים: אֵף לֹא פֶטֶר מִבִּרְכַּת "מִזִּנּוּת" מַעֲשֵׂה
קִדְרָה שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁאֵינוּ פוֹטֵר אֶת הַפֶּת, כִּי אֵינוּ פוֹטֵר
מַעֲשֵׂה קִדְרָה⁷¹:

משנה ו

הָיוּ יוֹשְׁבֵיין לְאֶכֶל בְּלֹא הַסִּיבָה, זֶה סִימָן שֶׁלֹּא
נִתְוַעְדּוּ לֵאכּוֹל יַחַד - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבֵּרֵךְ
לְעַצְמוֹ בִּרְכַּת "הַמוּצִיא", וְאִין אֶחָד יִכּוֹל לְהוּצִיא
בִּבְרַכְתּוֹ אֶת הָאֲחֵרִים. אֲךָ אִם הִסְבּוּ עַל מִיטוֹת, לִשְׁם
סְעוּדָה בַּחֲבוּרָה⁷² - אֶחָד מִבֵּרֵךְ "הַמוּצִיא" לְכָלֵךְ⁷³.
אִם בָּא לָהֶם יַיִן בְּתוֹךְ הַמֶּזֶן - בִּאֲמָצַע הַסְּעוּדָה,
אֵף עַל פִּי שֶׁאֶחָד יִכּוֹל לְהוּצִיא בִּבְרַכְתּוֹ אֶת כּוֹלָם -

ביאורים והרחבות

71. בגמרא (שם) שואלין על דברי בית שמאי: "אף לא מעשה קדרה", על מה הם חולקים?
האם על דברי הרישא: ברך על הפת פטר את הפרפרת (אף על פי שהפרפרת אינה לצורך עיקר
הסעודה אלא לסיים את האכילה), ולתנא קמא כל שכן שפטר מעשה קדרה (שהוא לשם מזון
ממש), ובית שמאי סוברים שהפת לא פוטרת את הפרפרת ואף לא פוטרת את המעשה קדרה.
או שהם חולקים על הסיפא: ברך על הפרפרת לא פטר את הפת, פת לא, אבל מעשה קדרה
כן פטר, וב"ש סברי שאפילו מעשה קדרה נמי לא פטר? תיקו.
72. בגמרא (שם) למדין מנוסח המשנה של "יושבין" ו"הסבו" קביעות סעודה. כלומר, סתם
ישבו - אין זו הסיבה, אך אם הסיבו הרי יש כאן קביעות סעודה. וכאשר חבורה אומרת "נלך
למקום פלוני לאכול" הרי זו קביעות סעודה אף על פי שלא הסבו.
73. בגמרא (מג, א) למדין: אמר רב: לא שנו אלא פת דבעי הסבה, אבל יין לא בעי הסבה,
ורבי יוחנן אמר: אפילו יין נמי בעי הסבה.

כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרֵךְ לְעַצְמוֹ הואיל ואין בית הבליעה פנוי, ואין המסובין שמים לבם לשמוע הברכה מפי המברך. הביאו להם יין **לְאַחַר הַמְּזוֹן** - לאחר שסיימו לאכול - **אֶחָד מִבְּרֵךְ לְכֻלָּם** ומוציא אותם ידי חובתם, שכבר הם פנויים לשמוע את הברכה.

וְהוּא - המברך על היין **אֹמֵר** - מברך בשביל כולם "בורא עצי בשמים" **עַל הַמְּגֹמֵר** - עצי בשמים במחתה על האש, **אֵף עַל פִּי שְׁאִין מְבִיאִין** בפניהם **אֵת הַמְּגֹמֵר אֲלָא לְאַחַר הַסְּעֻדָּה** - לאחר ברכת המזון, שאינו מצרכי הסעודה, מכל מקום כיון שהתחיל בברכת היין, זוכה גם בברכה על המוגמר⁷⁴.

משנה ז

אם הביאו לפניו לאכול **מְלִיחָה** - כגון דגים מלוחים **בְּתַחֲלָה** כעיקר מזונו **וּפֶת עֲמוֹ** לאכול עם המליח, שקשה לו לאכול את המליח לבדו - **מִבְּרֵךְ עַל הַמְּלִיחָה וּפּוֹטֵר בְּכָר אֵת הַפֶּת, שֶׁהִפֶּת טַפְלָה לּוֹ** - למליח⁷⁵.

זֶה הַפֶּלֶל: כָּל מֵאֵכֵל שֶׁהוּא עֹקֵר וְעֲמוֹ יֵשׁ גַּם טַפְלָה - מִבְּרֵךְ עַל הָעֹקֵר וּפּוֹטֵר בְּכָר אֵת הַטַּפְלָה:

משנה ח

אם **אָכַל תְּאֵנִים עֲנָבִים וְרִמּוֹנִים** - מִבְּרֵךְ

המינין המוזכרים לעיל בפרשה. ובהאי קרא שלש ברכות רמיזי, וברכת זו ברכת הזן, על הארץ זו

ר' עובדיה מברטנורא
הואיל ואין בית הבליעה פנוי ואין לב המסובים פונה אל המברך אלא לבלוע מה שבפיהם. א"נ חיישינן שמא יחנק כשבא לענות אמן: והוא אומר על המוגמר. המברך ברכת המזון הוא מברך על המוגמר בורא עצי בשמים. ואע"ג דאיכא דעדיף מיניה אפ"ה כיון דאתחיל בחדא עביד לאידך: מוגמר. רגילין היו להביא אחר הסעודה עצי בשמים במחתה על האש לריח טוב: לאחר הסעודה. לאחר ברכת המזון, דהשתא לאו מצרכי הסעודה הוא, אפ"ה כיון שהתחיל בברכות אחרונות גומרין: ז מליח. כל דבר מלוח: שהפת טפלה לו. מי שאכל אכילה גסה מפירות מתוקים ביותר אוכל אחריו דבר מליח לחתך הליחות הנדבקות בגופו מחמת רוב הפירות, ומפני שאינו יכול לאכול המליח לבדו אוכל מן הפת עמו. אבל המליח לבדו עיקר והפת טפלה לו: ח מברך אחריו ג' ברכות. דכל שהוא משבעת המינים מברך אחריו שלש ברכות, דסבירא ליה לרבן גמליאל דואכלת ושבעת וברכת לאו אלחם בלבד קאי אלא אכל ז' המינין המוזכרים לעיל בפרשה.

ביאורים והרחבות

74. בגמרא (מג, א) מדייקים מהמשנה, מדקתני "והוא אומר על המוגמר" מכלל שיש משהו עדיף מהמברך על היין, והוא הגדול והמכובד שבסעודה, ולכן ציינו במפורש "והוא", והכוונה היא שאותו שבירך על היין הוא אשר יברך על המוגמר, (ולמרות שיש עדיף ממנו, כיון דאתחיל בחדא עביד לאידך - רש"י).

75. בגמרא (מד, א) למדין שמקרה בו המליח עיקר והפת טפלה, הוא כאשר הוא אוכל פירות גינסור הידועים במתיקותן, וכדי להפיג את מתיקותן היה צורך לאכול מאכלים מלוחים ביותר, ומפני שאינו יכול לאכול המליח לבדו אוכל עימו פת.

אַחֲרֵיהֶן שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת של ברכת המזון, **דְּבָרֵי רֶבֶן גְּמְלִיאֵל** הסובר שעל כל שהוא משבעת המינים מברך ברכת המזון⁷⁶.

וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: על פירות משבעת המינים מברך לאחריהם רק **בְּרָכָה אַחַת מְעִין שְׁלֹשִׁי**.
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֶפְלוּ אָכַל שֵׁלֶק - תבשיל של ירקות **וְהוּא מְזוֹנָה** - שסומך עליו למזון, **מְבָרְךָ אַחֲרָיו שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת** של ברכת המזון⁷⁸.

הַשּׁוֹתֶה מַיִם לְצִמְאוֹ⁷⁹ - לרוות את צמאונו, **אוֹמֵר** - מברך **"שֶׁהֵכֵל נִהְיָ בְּדָבָרוֹ"**. **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר:** מברך בתחילה **"בּוֹרָא נַפְשׁוֹת רְבוֹת"**:

פרק שביעי

דיני הזימון

משנה א

שְׁלֹשָׁה אנשים **שֶׁאֵכְלוּ** לחם, וחייבים בברכת שלש ברכות אלא אלו, ועל שבעת המינים ברכה אחת מעין שלש, ועל כל שאר דברים בורא נפשות רבות וחסרונן. ופירוש חסרונן כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלא הם, על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא נבראו יכולין הבריות להתקיים, ולא נבראו כי אם לתענוג ולתוספת טובה. ומפני שיש בברכה זו ב' ענינים הויא ברכה ארוכה ופותחת בברוך וחותמת בברוך, כדאיתא בירושלמי שחותמים בה ברוך אתה ה' חי העולמים: השותה מים לצמא. דוקא, מברך שהכל. אבל השותה מים לבלוע מאכל שנתחב לו בגרונו וכיוצא בזה אינו מברך: **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר בּוֹרָא נַפְשׁוֹת רְבוֹת**. מברך לפני שתיית המים. ואין הלכה כר' טרפון, אלא לפנייהם מברך שהכל ולאחריהם בורא נפשות רבות:

ביאורים והרחבות

76. בגמרא (מד, א) למדין שטעמו של רבן גמליאל הוא מכך שנאמר (דברים ח, ח-ו): "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון... ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם... ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך" וסובר רבן גמליאל שהחיוב "וברכת" מוסב על כל האמור למעלה, היינו על כל שבעת המינים.

77. חכמים סוברים כי הפסוק "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם" מפסיק בין מצוות "ואכלת ושבעת וברכת" לבין שבעת המינים שהוזכרו קודם, וברכת המזון היא רק על לחם.

78. בגמרא (מד, ב) למדין בשם רב אשי, שבקלח של כרוב שנו. כלומר שלק בדרך כלל אינו אוכל מזין, אבל שלק של כרוב הוא מאכל מזין.

79. בגמרא (שם) למדין, שדוקא השותה לצמא מברך שהכל, אבל מי שנחנק מחתיכת בשר ושתה מים לזרז הבליעה אינו צריך לברך כלל.

ר' עובדיה מברטנורא
ברכת הארץ, הטובה זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר (דברים ג) ההר הטוב הזה: **וְחֻכָּמִים** ברכה אחת. מעין שלש ברכות, אם ענבים תאנים ורימונים זיתים ותמרים אכל, מברך על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה וכו', וחותם על הארץ ועל הפירות. ובארץ ישראל חותם על הארץ ועל פירותיה. וברכה זו עצמה מברך על היין אלא שפותח בה על הגפן ועל פרי הגפן. ועל כל דבר הנעשה מחמשת מיני דגן במקום על העץ ועל פרי העץ אומר על המחיה ועל הכלכלה וחותם על הארץ ועל המחיה: **אֶפְלוּ אָכַל שֵׁלֶק**. של ירק: **וְהוּא מְזוֹנָה**. שסומך עליו למזון מברך ג' ברכות דואכלת ושבעת אכל מאי דאכל קאי. והלכה כחכמים שאין מברכין שלש ברכות אלא אלו, ועל שבעת המינים ברכה אחת מעין שלש, ועל כל שאר דברים בורא נפשות רבות וחסרונן. ופירוש חסרונן כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלא הם, על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא נבראו יכולין הבריות להתקיים, ולא נבראו כי אם לתענוג ולתוספת טובה. ומפני שיש בברכה זו ב' ענינים הויא ברכה ארוכה ופותחת בברוך וחותמת בברוך, כדאיתא בירושלמי שחותמים בה ברוך אתה ה' חי העולמים: השותה מים לצמא. דוקא, מברך שהכל. אבל השותה מים לבלוע מאכל שנתחב לו בגרונו וכיוצא בזה אינו מברך: **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר בּוֹרָא נַפְשׁוֹת רְבוֹת**. מברך לפני שתיית המים. ואין הלכה כר' טרפון, אלא לפנייהם מברך שהכל ולאחריהם בורא נפשות רבות: